

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมไทยโดยส่วนรวมมีลักษณะ เป็นสังคมเกษตรกรรม ประชาชนส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในชนบท มีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย มีความผูกพันอยู่กับอดีต และรักษาประเพณีวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม มีวัดเป็นศูนย์รวมทางจิตใจ ผู้เยาว์ให้ความรักเคารพยกย่องผู้อาวุโส ในครอบครัวมีปู่ย่าตายายเป็นผู้ดูแลคอยอบรมลูกหลานให้อยู่ในศีลธรรมจรรยา และประพฤติตนเป็นคนดี ผู้สูงอายุกับสมาชิกในครอบครัวจึงมีความผูกพันกันอย่างอบอุ่น

วัฒนธรรมดั้งเดิมของสังคมไทย เป็นสังคมที่ยกย่องผู้สูงอายุว่าเป็นแบบอย่างเป็นที่ปรึกษา เป็นที่พึ่งของลูกหลาน ในครอบครัวมีบุคคลอยู่ 3 วัย คือ ลูก-พ่อแม่-ปู่ย่า หรือตายายอาศัยอยู่ด้วยกัน มีลักษณะเป็นครอบครัวขยายขนาดใหญ่ซึ่งอยู่รวมกันในหมู่ญาติ สภาพการดำรงชีวิตในสังคมเกษตรกรรมมีการดำรงชีวิตที่เรียบง่าย มีความเคยชินกับอาชีพและสืบทอดต่อมายังลูกหลานโดยมีผู้สูงอายุเป็นผู้คอยชี้แนะ ดังที่ พระธรรมญาณมุนี (2529) ได้กล่าวว่า สังคมไทยเมื่อประมาณ 70 กว่าปีสว่างมาแล้ว (พ.ศ. 2462) มีประชากร 9.2 ล้านคน สภาพความเป็นอยู่ของคนไทยในยุคนั้นมีความเป็นอยู่เรียบง่าย ๆ ตาม ธรรมชาติ นิยมความสงบและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ลักษณะของครอบครัวเป็นครอบครัวใหญ่ หรือครอบครัวแบบขยาย มีมิตรไมตรีที่บริสุทธิ์แ่่งมาและความมั่นคงในพุทธศาสนา

สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาตามกระแสการเคลื่อนย้ายของสังคมและวัฒนธรรม จากสังคมทึบโลกตะวันตกมาสู่สังคมตะวันออก เป็นผลให้กลุ่มประเทศกำลังพัฒนาเริ่มให้ความสนใจกันอย่างจริงจังกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม การบริหารและการเมือง และในเวลาเดียวกันรูปแบบทางสังคมเกษตรกรรมก็เริ่มเปลี่ยนแปลง

ลักษณะของสังคมไทยเริ่มเปลี่ยนแปลงจากสังคมชนบทแบบดั้งเดิมไปสู่สังคมใหม่ เนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-4 ที่มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจ

โดยเฉพาะด้านอุตสาหกรรม วิถีชีวิตของคนเริ่มเปลี่ยนจากสังคมชนบทไปสู่สังคมเมือง มีความเป็นอยู่ที่ต้องแข่งขันกันสูง มีความผูกพันกับปัจจุบันและอนาคตมากกว่าอดีต การโยกย้ายถิ่นฐานทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม บทบาทของสถาบันสังคมก็เปลี่ยนแปลงตาม

นอกจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มุ่งส่งเสริมด้านเศรษฐกิจแล้ว ในเวลาเดียวกันโครงสร้างของประชากรได้เปลี่ยนแปลงไป การเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากรวัยสูงอายุอันเนื่องมาจากการลดอัตราการตาย ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการขยายงานทางด้านสาธารณสุขและการได้รับการศึกษาดีขึ้น จึงทำให้ประชาชนเกิดความตระหนักและให้ความสนใจเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยของตนเองมากขึ้น

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม

การขยายตัวของเศรษฐกิจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทำให้ประชากรต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด ประชากรวัยแรงงานเคลื่อนย้ายเข้าสู่ตัวเมืองเพื่อหางานทำ ในชนบทจึงมีผู้สูงอายุและเด็ก เพื่อเป็นการกระจายความเจริญและยับยั้งให้แรงงานอยู่ใกล้บ้านเกิด ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (2520-2524) ต่อเนื่องถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (2525-2529) รัฐจึงมุ่งพัฒนาพื้นที่สังคมส่วนภูมิภาค โดยกำหนดเป็นโครงการพัฒนาเมืองหลัก และเมืองรองขึ้น

แม้ว่าในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5-6 จะปรับแผนกระจายความเจริญและรายได้มาสู่ส่วนภูมิภาค เช่น การพัฒนาเมืองหลัก แต่การพัฒนาที่ยังคงเป็นการพัฒนาเฉพาะเมือง (ภาคอุตสาหกรรม) ในชนบท (ภาคเกษตรกรรม) รวมทั้งการกระจายรายได้ยังไม่ได้รับการพิจารณาเท่าที่ควร การเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรกรรมสู่ภาคอุตสาหกรรมยังคงมีอยู่เช่นเดิม แต่เปลี่ยนจากต่างจังหวัดเข้าสู่เมืองหลวงหรือเมืองใหญ่ ๆ มาเป็นจากชนบทเข้าสู่เมือง จึงก่อให้เกิดปัญหาในการปรับตัวของทุกวัย โดยเฉพาะผู้สูงอายุ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมโดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้ค่าครองชีพสูงขึ้นมาก ทั้งในเมืองหลวงและเมืองหลัก รายจ่ายไม่ได้สัดส่วนกับรายได้ ทำให้ครอบครัวต้องแบกรับ

ภาวะเพิ่มขึ้น แม้ว่าลักษณะสังคมไทยเป็นสังคมที่ให้ความสำคัญแก่ผู้อาวุโส วัฒนธรรมไทย
ดั้งเดิมสอนให้เด็กกตัญญู รู้คุณบิดามารดาญาติผู้ใหญ่ ต้องทดแทนคุณด้วยการเลี้ยงดู แต่สมาชิก
ผู้สูงอายุต้องถูกละเลย เนื่องจากรายได้ของครอบครัวจำกัดผู้อยู่ในวัยแรงงานต้องละทิ้ง
บ้านเรือน ชุมชนและอาชีพเกษตรกรรม ไปสู่การทำงานในเมืองที่มีการประกอบอาชีพอุตสาหกรรม
เป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นอาชีพที่แปลกและแตกต่างจากบรรพบุรุษ ดังที่ บรรพต วีระสัย (2520)
กล่าวว่าบุตรธิดาเริ่มมีอาชีพที่แตกต่างจากบิดามารดา ที่อยู่อาศัยจึงแตกต่างและห่างไกลกัน
การรับฟังคำสั่งสอนทางศาสนาจากวัดแล้วยังได้จากโรงเรียน หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์
และวิชาการก้าวหน้าสมัยใหม่ ครอบครัวไม่สามารถให้ความรู้ได้ จึงทำให้บทบาทของผู้เยาว์
กับผู้อาวุโสต้องห่างเหินออกไป โดยเฉพาะบทบาทของผู้สูงอายุที่ค่อยเป็นที่ปรึกษาทางครอบครัว
และสังคมก็ลดลง โอกาสที่ผู้สูงอายุถูกทอดทิ้งให้อยู่อย่างโดดเดี่ยวจึงมีมากขึ้น และการออก
แบบสร้างบ้านในสมัยนี้ก็เอื้ออำนวยสำหรับครอบครัวเดี่ยวที่มีขนาดเล็กมีคนเดียว 2 ช่วงอายุ
คน คือ พ่อแม่ และลูกเป็นส่วนใหญ่ ดังที่ พีระสิทธิ์ คำนวนศิลป์ และคณะ (2525) กล่าวว่า
สังคมปัจจุบันมีลักษณะเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมมาเป็นสังคม อุตสาหกรรมตามลักษณะ
ของสังคมสมัยใหม่ ทำให้ระบบครอบครัวเปลี่ยนจากโครงสร้างแบบขยายมาเป็นโครงสร้าง
แบบเดี่ยว ระบบเครือญาติที่ประกอบด้วยคนหลายช่วงอายุคน ที่เปิดโอกาสให้มีการยอมรับ
นับถือหรือบทบาทที่แน่ชัดของผู้สูงอายุก็จะค่อย ๆ แปรรูปเป็นระบบครอบครัวเดี่ยวที่ประกอบ
ด้วยคนเพียงสองช่วงอายุ คือ คู่สมรส และบุตรเท่านั้น ลักษณะครอบครัวเดี่ยวในสมัยนี้ จึงทำ
ให้คุณค่าและบทบาทของผู้สูงอายุถูกลดลงไป

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคมเกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง
ของประชากร กล่าวคือ นับตั้งแต่รัฐบาลไทยได้ประกาศนโยบายประชากรของชาติเป็นครั้งแรก
เมื่อวันที่ 17 มีนาคม พุทธศักราช 2513 เรื่องการลดอัตราการเพิ่มของประชากร สภาวการณ์
ทางด้านประชากรของประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากภายในช่วงเวลา 19 ปี นับว่า

เป็นการปฏิวัติทางประชากรของชาติ กล่าวคือ ภาวะเจริญพันธุ์ของประชากรไทยลดลงอย่างมากและรวดเร็ว ภาวะการตายได้ลดต่ำลงกว่าที่ผ่านมา จนถึงปัจจุบันอยู่ในระดับต่ำมาก คุณภาพของประชากรได้รับการพัฒนาในทุกด้าน โดยเฉพาะในด้านการศึกษาและสุขภาพอนามัย การลดอัตราการเพิ่มของประชากรจึงส่งผลกระทบต่อโครงสร้างของประชากร กล่าวคือวัยเด็กลดลง วัยหนุ่มสาว และวัยกลางคนเพิ่มสูงขึ้นไปพร้อม ๆ กับประชากรวัยสูงอายุ ซึ่งมีสัดส่วนดังนี้คือ วัยเด็ก (อายุ 0-14 ปี) จะลดลงเหลือประมาณร้อยละ 28.80 ภายใต้สิ้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 เมื่อเปรียบเทียบกับสัดส่วนประมาณร้อยละ 33.00 ในปี พ.ศ. 2533 วัยหนุ่มสาวและวัยกลางคน (15-59 ปี) เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 61.00 เป็นร้อยละ 64.00 และสัดส่วนของผู้สูงอายุค่อย ๆ เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 6.20 เป็นร้อยละ 7.00 ของประชากร ในช่วงระยะเวลาเดียวกัน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ : 2533)

เมื่อก้าวถึงปัญหาประชากรกลุ่มเป้าหมายคือ ประชากรผู้สูงอายุ ในอดีตยังเพิ่มจำนวนไม่มากนัก จึงไม่ได้รับการสนใจในการจัดกิจกรรมเท่าที่ควร แต่เมื่อสิ้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 พบว่าประชากรกลุ่มดังกล่าวเพิ่มจำนวนมากขึ้น ผู้สูงอายุจะเพิ่มมากขึ้นทั้งปริมาณและสัดส่วนต่อประชากรทั้งหมด ขนาดและสัดส่วนของประชากรที่เพิ่มขึ้นนั้นเป็นไปอย่างช้า ๆ และต่อเนื่องคือ จากจำนวน 2.80 ล้านคนหรือร้อยละ 5.60 ในปีพ.ศ. 2528 เป็นประมาณ 3.40 ล้านคน หรือร้อยละ 6.10 ในปี พ.ศ. 2533 และคาดว่าอีก 25 ปีข้างหน้าคือ พ.ศ. 2558 จะมีประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นกว่า 2 เท่า จาก พ.ศ. 2533 คือประมาณ 8 ล้านคน หรือร้อยละ 10.90 ของประชากรทั้งหมดในเวลา นั้น ซึ่งคาดว่าจะประมาณ 73 ล้านคน (คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ : 2529)

ผลสืบเนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านการแพทย์สาธารณสุขและความสำเร็จของการวางแผนครอบครัว ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางอายุของประชากร แนวโน้มการพึ่งพิงประชากรกลุ่มผู้เยาว์จะลดลง ในทางตรงกันข้ามอัตราการพึ่งพิงประชากรกลุ่มผู้สูงอายุจะเพิ่มมากขึ้น

สภาพการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ส่งผลให้การอยู่ร่วมกันในครอบครัวขยาย คือ ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ ลูก มีแนวโน้มลดลง จึงทำให้ผู้สูงอายุที่ต้องพึ่งพาอาศัยลูกหลานต้องประสบกับความยากลำบาก โดยเฉพาะผู้สูงอายุในชนบทที่ลูกหลานละทิ้งไร่นาไปทำงานในต่างถิ่น หรือไปหางานทำในเมืองหลัก รัฐบาลจำเป็นต้องเพิ่มความสนใจในการเตรียมการป้องกันและแก้ปัญหาสำหรับประชากรผู้สูงอายุมากขึ้น

ผู้สูงอายุเป็นประชากรที่เป็นทรัพยากรมนุษย์มีค่าของชาติ เพราะเป็นผู้ที่สามารถถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้แก่ลูกหลานและเยาวชนรุ่นหลัง อีกทั้งยังเป็นผู้นำและเป็นผู้ทำประโยชน์ให้แก่สังคม หากมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงและสุขภาพจิตที่ดีจะเป็นมิ่งขวัญของครอบครัวและเป็นผู้ถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมให้แก่อนุชนรุ่นหลังได้เป็นอย่างดี

การเกษียณอายุราชการ การออกจากงานของผู้สูงอายุเป็นการสูญเสียบทบาทของผู้สูงอายุ สังคมเริ่มแคบลงทำให้มีเวลาว่างมากขึ้น อาจทำให้เกิดความเบื่อหน่ายในตนเอง ทำให้ชีวิตไร้ความสุข การมีกิจกรรมทำในยามว่าง เช่น งานอดิเรกจะทำให้คลายกังวลและมีความสุขมากขึ้น ซึ่ง อาร์คอฟ (Arkoff : 1968) กล่าวว่า ผู้สูงอายุเมื่อต้องเผชิญกับการสูญเสีย ถ้าไม่มีบทบาทหรือกิจกรรมอื่นใดทดแทนในวันเข้าก็จะเกิดปัญหาด้านจิตใจและอารมณ์มากยิ่งขึ้น มักมองโลกในแง่ร้าย สิ้นหวัง และซึมเศร้า อาจเป็นสาเหตุที่ทำให้ป่วยเป็นโรคจิตในวัยชราได้และ โรบบ์ (Robb : 1984) ยังได้กล่าวในทำนองเดียวกันว่าการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ จะทำให้ผู้สูงอายุยังมีบทบาทมีส่วนร่วมในทางสังคมอยู่

การจัดกิจกรรมจัดเพื่อให้ผู้สูงอายุได้ปรับตัวได้อย่างเหมาะสม อยู่ร่วมกับผู้อื่นท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมได้อย่างมีความสุข มีความมั่นคงทางด้านจิตใจและเป็นส่วนหนึ่งของสังคมจะทำให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพจิตที่ดีขึ้น การเข้าร่วมกิจกรรมได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ รู้จักเลือกงานอดิเรกทำในยามว่าง นอกจากทำเพื่อความเพลิดเพลินแล้ว การมีรายได้เพิ่มจะช่วยเสริมด้านเศรษฐกิจของผู้สูงอายุอีกทางหนึ่งด้วย และหากเป็นอาชีพที่มีความพึงพอใจและถนัดด้วยแล้ว จะทำให้ผู้สูงอายุเกิดความสุขมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีกิจกรรม (Barrow and Smith : 1979) ที่เชื่อว่า กิจกรรมเป็นสิ่งสำคัญของมนุษย์ทุกวัย โดยเฉพาะในผู้สูงอายุ

จากรายงานการวิจัยของ นิสา ปูโต (2524) เรื่อง "ผู้สูงอายุในสังคมไทย" เพื่อศึกษาโครงสร้างทางสังคม และครอบครัว รวมทั้งการดำเนินชีวิตประจำวัน การทำงาน การพักผ่อนหย่อนใจและการร่วมกิจกรรมทางสังคม และความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตัวผู้สูงอายุในด้านความชราภาพในอนาคตและปัญหาผู้สูงอายุจากทุกภาค พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่ได้รับการศึกษา ส่วนมากเป็นเกษตรกรที่ฐานะยากจน ต้องตกเป็นภาระของบุตรหลานและรัฐที่จะต้องเกื้อหนุน มีร้อยละ 40 ที่ผู้สูงอายุยังต้องทำงานหารายได้เลี้ยงตัวเองเพราะปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ มีปัญหาเรื่องสุขภาพร่างกายทรุดโทรม ได้รับการทางด้านสาธารณสุขน้อยมาก ทั้งไม่ทราบว่ามีการบริการทางด้านแพทย์และสาธารณสุข จึงไม่ได้ขอรับบริการจากสถานพยาบาลมากนัก ส่วนใหญ่ต้องขอความช่วยเหลือจากครอบครัวหรือลูกหลาน สภาพทางด้านจิตใจมีศาสนาเป็นส่วนช่วยทำให้จิตใจสงบบริสุทธิ์และมุ่งหวังการมีชีวิตที่ดีในชาติหน้า กิจกรรมทางสังคมขาดเพื่อนรุ่นราวคราวเดียวกันมีการเข้าสังคมน้อยมาก กิจกรรมส่วนใหญ่ฟังวิทยุ เดินเล่น ทำงาน กิจกรรมทางสังคมส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับทางศาสนา ไปวัดพบปะเพื่อนฝูงที่วัดเป็นส่วนมาก

พีระสิทธิ์ คำวนเคลือบ และคณะ (2525) ทำการวิจัยเรื่อง "ความทันสมัยภาพพจน์เกี่ยวกับตัวเองและปัญหาบางประการของคนชรา" พบว่า ผู้สูงอายุร้อยละ 75 มีความเห็นว่าการมีชีวิตในวัยชราจะมีความสุขได้นั้นจะต้องเตรียมฐานะเศรษฐกิจไว้ให้มั่นคงก่อน ร้อยละ 25 ต้องการให้รัฐจัดบริการทางการแพทย์รักษาโรคให้แพร่หลายโดยไม่ต้องเสียเงิน และควรจัดบริการทางการแพทย์ให้กับผู้สูงอายุโดยเฉพาะ มีร้อยละ 25 เห็นว่ารัฐควรจัดอาชีพให้

นภาพร ขิโยวรรณ และคณะ (2532) สรุปผลการวิจัยเรื่อง "ผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม และประชากรผู้สูงอายุในประเทศไทย" พบว่า ผู้สูงอายุไทยในปัจจุบันมีภาวะเศรษฐกิจที่ค่อนข้างยากจน ภาวะทางเศรษฐกิจของผู้สูงอายุในชนบทต่ำกว่าในเมืองเนื่องจากผลตอบแทนต่ำ ร้อยละ 75 ของผู้สูงอายุที่ไม่สามารถทำงานได้เพราะมีปัญหาสุขภาพ และรองลงมาครอบครัวของผู้สูงอายุไม่ยกมาให้ทำ และร้อยละ 4 หยุดงานเพราะการเกษียณอายุราชการ ผู้สูงอายุในเมืองต้องการพึ่งพิงบุตร ร้อยละ 51 ขณะที่ผู้สูงอายุในชนบทมีอัตรา ร้อยละ 47 ผู้สูงอายุในชนบทมีอัตรา ร้อยละ 30 ที่ดำรงชีพด้วยการทำงานสูงกว่าผู้สูงอายุในเมือง ซึ่งมีอัตรา ร้อยละ 17

จึงอาจสรุปได้ว่า กิจกรรมที่ควรจัดให้ผู้สูงอายุ ควรเป็นกิจกรรมที่ให้โอกาสผู้สูงอายุ ได้ศึกษาหาความรู้ส่งเสริมอาชีพที่ตนถนัด สามารถประกอบเป็นงานอดิเรกในยามว่างหรือมีค่าตอบแทนบ้างจะทำให้ผู้สูงอายุมองตนเองมีคุณค่า ไม่เป็นภาระกับลูกหลาน ในด้านสุขภาพร่างกายควรทำให้ได้รับความรู้ในเรื่องการดูแลสุขภาพร่างกาย และรู้แหล่งบริการของรัฐเพื่อดูแลตนเองมากยิ่งขึ้น

การจัดกิจกรรมการศึกษาออกโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุ

การจัดกิจกรรมการศึกษาออกโรงเรียนในจังหวัดสงขลาที่ผ่านมาเน้นกลุ่มเป้าหมาย เด็ก เยาวชน สตรีและผู้ใหญ่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรให้อยู่ในระดับที่สูงขึ้น ให้เข้าใจตนเอง สังคมสิ่งแวดล้อม สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข

ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 หมวด 2 นโยบายของรัฐ ข้อ 2 ได้ระบุไว้ว่า รัฐพึงสนับสนุนการศึกษาออกโรงเรียนในลักษณะต่าง ๆ เพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลได้รับการศึกษาตลอดชีวิต (สุนทร สุนันท์ชัย : 2532) การจัดการศึกษาออกโรงเรียน เป็นการจัดการศึกษาที่สนองตอบกับบุคคลทุกกลุ่ม ทุกระดับอายุ "กระบวนการศึกษาตลอดชีวิต" เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ทุกคน...ฉะนั้นเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการศึกษาตลอดชีวิต จึงต้องมีการผสมผสานโครงการการศึกษาผู้ใหญ่ในรูปแบบต่าง ๆ เข้าด้วยกัน (วิวัฒนาการการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาออกโรงเรียน พ.ศ. 2482-2533 : 2524) เพราะการศึกษาดูตลอดชีวิตไม่ได้หมายถึง การเรียนหนังสือแต่อย่างเดียว เป็นการเรียนทุกอย่างเพื่อให้ชีวิตสะดวกสบายราบรื่น ให้มีความสุขพอสมควร (โกวิท วรพิพัฒน์ : 2523)

รูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษาออกโรงเรียนที่ได้ดำเนินการมาแล้ว และที่กำลังดำเนินการอยู่ในปัจจุบันมีจัดกิจกรรมแบ่งเป็น 3 ประเภทคือ

ประเภทที่ 1 การศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความมุ่งหมายที่จะให้เป็นเครื่องมือในการค้นคว้าแก่มนุษย์ เครื่องมือที่จะใช้ศึกษาหาความรู้ของมนุษย์ก็คือ ความรู้ในภาษา สามารถฟัง พูดได้ เขียนได้ อ่านได้ คิดเลขเป็น มีความรู้เบื้องต้นเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับชีวิตของมนุษย์

ประเภทที่ 2 บริการข่าวสารข้อมูลจะทำให้คนที่มีความรู้เบื้องต้นในวิชาอ่านออกเขียนได้ สามารถใช้เครื่องมือเหล่านั้นให้เป็นประโยชน์ด้วยการอ่าน เขียน ค้นคว้าหาความรู้ จัดในรูปแบบห้องสมุด วิทยุ โทรทัศน์ พิพิธภัณฑสถาน ทำให้มีการศึกษาต่อเนื่องของประชาชนที่ออกจากโรงเรียนไปแล้ว เขาจะได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ต่อไป

ประเภทที่ 3 ทักษะวิชาชีพ เป็นการอบรมให้คนทำเป็น การศึกษาขั้นพื้นฐาน จะอบรมให้รู้จักคิดรู้จักใช้เครื่องมือในการสื่อสาร แต่อาจจะยังไม่เป็นยังไม่มีความชำนาญ เพียงแต่รู้จักวิธีคิด รู้จักใช้ข้อมูล แก้ปัญหา ทักษะวิชาชีพเป็นการทำให้เกิดความสามารถ (สุนทร สุนันทชัย : 2529)

การจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนจะปรับเปลี่ยนไปตามสังคม ระบบเศรษฐกิจ และการเมืองตลอดเวลา ปัจจุบันสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ได้แก่ โครงสร้างของประชากรและระบบเศรษฐกิจ เพื่อเป็นการสนองนโยบายรัฐบาลและการเปลี่ยนแปลงของสังคมดังกล่าว จึงควรจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนให้แพร่หลายเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงมากยิ่งขึ้น ควรจะมีรูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนที่เป็นรูปธรรม มีความเหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุ ทั้งนี้ เพราะกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนจัดเพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ทุกคน ทุกวัย เพราะเป็นการศึกษาตลอดชีวิต และมีได้หมายความว่า จะเรียนเฉพาะหนังสือแต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นการเรียนรู้ทุกอย่างเพื่อให้สามารถปรับปรุงคุณภาพชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข การสร้างรูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุ และพัฒนาให้เป็นรูปแบบที่เหมาะสม เพื่อจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุที่นับวันจะมีจำนวนเพิ่มขึ้นดังกล่าว ทั้งเป็นการเตรียมรับสถานการณ์อย่างหนึ่งโดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุในเมืองหลัก ซึ่งกรมการศึกษานอกโรงเรียนได้วางแผนพัฒนาและโครงการสำหรับกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุไว้ในแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 7 แล้ว

การจัดกิจกรรมการศึกษาออกโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดสงขลา

จังหวัดสงขลาเป็น 1 ใน 5 ของจังหวัดที่อยู่ในแผนพัฒนาเมืองหลักอยู่ทวงภาคใต้ตอนล่าง อยู่ห่างจากรุงเทพมหานครตามทางหลวงแผ่นดินประมาณ 1,200 กิโลเมตร และตามเส้นทางรถไฟประมาณ 947 กิโลเมตร จำนวนประชากรทั้งสิ้น 1,094,000 คน เพศชาย 540,000 คน เพศหญิง 428,000 คน (รายงานผลเบื้องต้นสำมะโนประชากรและคณะ : 2533) ประชากรมีอาชีพประมง ค้าขาย บริการและเกษตรกรรม

การจัดกิจกรรมการศึกษาออกโรงเรียนโดยทั่ว ๆ ไป และในจังหวัดสงขลา ก็จะเน้นกลุ่มเป้าหมาย เด็ก เยาวชน สตรีและผู้ใหญ่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้อยู่ในระดับที่สูงขึ้น ให้เข้าใจตนเอง สิ่งแวดล้อม และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เหมือนกับจังหวัดอื่น ๆ สำหรับประชากรกลุ่มผู้สูงอายุนั้นยังไม่ได้มีรูปแบบการจัดกิจกรรมที่ชัดเจน สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุอย่างแท้จริง ทั้งนี้เนื่องจากผู้สูงอายุในอดีตยังมีจำนวนไม่มากนัก แต่เมื่อสิ้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติระยะที่ 5 แล้ว พบว่าจำนวนประชากรผู้สูงอายุมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น และการพัฒนาเมืองหลักมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนทุกวัย การเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรม ทำให้ทุกคนต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด มีชีวิตที่ต้องแข่งขันกันสูง วัยแรงงานและทั้งบ้านเรือน ละทิ้งอาชีพการเกษตรและอาชีพเดิมหันเข้าสู่โรงงานอุตสาหกรรม ทำให้ผู้สูงอายุถูกทอดทิ้งให้อยู่อย่างโดดเดี่ยวมากขึ้น จากบัญชีสำรวจของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในจังหวัดสงขลา ปี 2533 พบว่าจำนวนประชากรรวมทั้งหมด 1,094,000 คน มีจำนวนประชากรสูงอายุถึง 66,851 คน คิดเป็นร้อยละ 6.11

การเพิ่มจำนวนของประชากรผู้สูงอายุที่นับวันจะมีแนวโน้มสูงขึ้นส่งผลกระทบต่อสังคมและผู้สูงอายุเอง ทำให้สมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทยสาขาภาคใต้ได้ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว จึงได้จัดตั้งชมรมผู้สูงอายุขึ้นในปี พ.ศ. 2523 ในจังหวัดสงขลา ใช้ชื่อว่า "ชมรมผู้สูงอายุวิทยาลัยพยาบาลสงขลา" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยดูแลรักษาสุขภาพอนามัยของผู้สูงอายุให้มีสุขภาพร่างกายจิตใจเหมาะสมกับวัย อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขใช้ชีวิตที่เป็น

ประโยชน์ต่อลูกหลานและญาติมิตร มีโอกาสถ่ายทอดประเพณีวัฒนธรรมที่ดีงามของสังคมไทย โดยเข้าสถานที่ของวิทยาลัยพยาบาลเป็นสถานที่พบปะของผู้สูงอายุในชมรม

ปี พ.ศ. 2533 สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 3 จังหวัดสงขลาได้รวบรวมรายชื่อข้าราชการที่เกษียณอายุราชการ เมื่อ 1 ตุลาคม 2533 ในเขตการศึกษา 3 สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 191 คน ได้จัดทำหนังสือที่ระลึกในวันเกษียณอายุราชการ และจัดส่งไปให้ข้าราชการดังกล่าว และในปี 2534 ก็ได้ดำเนินเช่นเดียวกัน มีข้าราชการที่เกษียณอายุราชการ จำนวน 174 คน

อาจกล่าวได้ว่า ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีประชากรกลุ่มผู้สูงอายุมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น และเป็นประเทศสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งสหประชาชาติได้เรียกร้องให้ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก และประเทศสมาชิกให้หันมาสนใจผู้สูงอายุให้มากขึ้น เพื่อตอบสนองข้อเรียกร้องดังกล่าว จึงต้องมีการเตรียมตัวเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ให้มีกิจกรรมทำในยามว่างและพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น จากสภาพปัญหาและผลการวิจัยดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าผู้สูงอายุยังขาดความรู้ มีปัญหาด้านเศรษฐกิจ มีปัญหาด้านสุขภาพ และต้องการมีส่วนร่วมในสังคมโดยอาศัยกิจกรรมทางศาสนา

จากการที่ผู้วิจัยได้พูดคุยกับผู้สูงอายุบางกลุ่มพบว่า ผู้สูงอายุต้องการให้มีกิจกรรมและให้มีการรวมกลุ่ม แม้จะมีชมรมผู้สูงอายุและการจัดส่งข่าวสารของบางหน่วยงานอยู่แล้วก็ตาม แต่กิจกรรมดังกล่าวก็ยังไม่แพร่หลายไม่ต่อเนื่อง และยังไม่เพียงพอกับจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น เพื่อเน้นการเสริมสร้างสุขภาพจิตที่ดี เน้นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ผู้สูงอายุสามารถปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม และอยู่ได้อย่างมีความสุขจึงน่าจะมีรูปแบบการจัดกิจกรรม และจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุให้แพร่หลายมากขึ้น ผู้วิจัย จึงศึกษาเรื่องการพัฒนาแบบแผนการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดสงขลา โดยมีความคาดหวังว่าหากรูปแบบการจัดกิจกรรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นและได้รับการพัฒนาอย่างมีขั้นตอน เมื่อนำรูปแบบดังกล่าวไปจัดกิจกรรมให้กับผู้สูงอายุ สามารถสร้างความพึงพอใจให้กับผู้สูงอายุได้ จากการพิจารณาแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 7 ของกรมการศึกษานอกโรงเรียน มีแผนหลักในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุไว้ 4 ประการ

ดังต่อไปนี้คือ 1) การจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจแก่ผู้สูงอายุ 2) จัดการศึกษาและกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความมั่นคงทางใจแก่ผู้สูงอายุ 3) จัดการศึกษาเพื่อสร้างบรรยากาศแห่งการพัฒนาจิตใจให้เกิดขึ้นในสังคม และ 4) จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาค่านิยมและเจตคติที่ดีของสังคมต่อผู้สูงอายุ เมื่อพิจารณากิจกรรมย่อยในแผนหลักทั้ง 4 กิจกรรมแล้วพบว่า กิจกรรมที่ 1 และกิจกรรมที่ 2 มีความสำคัญที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนควรนำมาพิจารณาเพื่อจัดกิจกรรมให้กับผู้สูงอายุให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุ เพื่อให้เห็นช่องทางในการแสวงหาอาชีพและเลือกเป็นกิจกรรมในยามว่าง และสร้างความมั่นคงทางใจได้ ซึ่งเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อีกแนวทางหนึ่ง จากการศึกษาความต้องการของผู้สูงอายุและจากการพิจารณาทฤษฎีที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุคือทฤษฎีกิจกรรม พบว่า การมีบทบาท การมีส่วนร่วมในสังคมทำให้ผู้สูงอายุมีความสุข มีสุขภาพจิตที่ดี ผู้วิจัยจึงได้นำแผนหลักของกรมการศึกษานอกโรงเรียนมาศึกษาใน 2 ด้าน และเพิ่มเติมอีก 1 ด้าน โดยอาศัยข้อมูลจากผู้สูงอายุและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ รวมเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) การจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุ ในด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจ 2) การจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุ ในด้านความมั่นคงทางจิตใจ และ 3) การจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุ ในด้านการมีส่วนร่วมในสังคม และในแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 7 กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุไว้ 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้สูงอายุทั่วไป 2) ผู้สูงอายุที่มีปัญหาเฉพาะ 3) กลุ่มผู้สูงอายุที่มีประสบการณ์มีความพร้อมที่จะช่วยเหลือสังคม และ 4) กลุ่มประชาชนทั่วไป และครอบครัวของผู้สูงอายุ สำหรับการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกศึกษากลุ่มผู้สูงอายุทั่วไปที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาล-เขตสุขาภิบาล และนอกเขตเทศบาล-เขตสุขาภิบาลในจังหวัดสงขลา

ผู้วิจัยเป็นข้าราชการกรมการศึกษานอกโรงเรียน การวิจัยครั้งนี้เป็นลักษณะนำร่องจึงเป็นประโยชน์กับผู้วิจัยในการปฏิบัติงานการศึกษานอกโรงเรียน เหมาะที่กรมการศึกษานอกโรงเรียน จะนำไปเป็นแนวทางขยายผลการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุให้กับศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดและเป็นแนวทางแก่หน่วยงานอื่น ๆ ที่จะศึกษาวิจัยหรือนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดสงขลา
2. เพื่อทดสอบประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดสงขลา และเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อรูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุ ในด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ด้านความมั่นคงทางจิตใจ และการมีส่วนร่วมในสังคม เมื่อจำแนกตามตัวแปรเพศ เขตที่อยู่อาศัย ระดับการศึกษา และรายได้

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุ ที่สอดคล้องกับทฤษฎีกิจกรรมสอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุ และสอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 7 ของกรมการศึกษานอกโรงเรียน ตัวรูปแบบมีเนื้อหา 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ความมั่นคงทางจิตใจ และด้านการมีส่วนร่วมในสังคม ความคิดเห็นต่อรูปแบบพิจารณาใน 2 ด้านคือ ด้านความพึงพอใจในกิจกรรม และความเหมาะสมของเนื้อหากิจกรรมกับระยะเวลาในการจัดกิจกรรม ตามรูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน สำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดสงขลา กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยประกอบด้วยผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาล-เขตสุขาภิบาล และนอกเขตเทศบาล-เขตสุขาภิบาล จำแนกตามตัวแปรเพศ ที่อยู่อาศัย ระดับการศึกษาและรายได้

ข้อจำกัดของการวิจัย

ประชากรที่มาร่วมกิจกรรมทั้ง 2 กลุ่ม มีจำนวนไม่เท่ากัน และลดลงจากที่กำหนดไว้เดิม เนื่องจากอุบัติเหตุ ประชากรจำแนกตาม เพศ รายได้ ระดับการศึกษา ในแต่ละกลุ่มที่นำมาศึกษา มีจำนวนแตกต่างกัน และไม่ได้กำหนดระยะเวลา การอยู่อาศัยในแต่ละชุมชน รูปแบบที่พัฒนาขึ้น จะเหมาะสมกับเป้าหมายผู้สูงอายุในภาคใต้และนับถือศาสนาพุทธ

ข้อดกลงเบื้องต้น

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) แบบสัมภาษณ์ 2) แบบสอบถาม ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เป็นเครื่องมือที่เหมาะสมสำหรับการวิจัยครั้งนี้
2. รูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุที่สร้างขึ้น 1 รูปแบบ สามารถนำไปใช้จัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนให้กับประชากรทั้ง 2 กลุ่มได้
3. กรณีที่ผู้ตอบแบบสอบถามอ่านหนังสือไม่ออก ผู้วิจัยสอบถามความคิดเห็นและกรอกแบบสอบถามให้จะให้ผลไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานการวิจัย

จากรูปแบบผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานดังนี้

1. รูปแบบมีความเหมาะสม สามารถนำไปจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุได้
2. รูปแบบที่ผ่านเกณฑ์ประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ เมื่อนำไปจัดกิจกรรมผู้สูงอายุมีความพึงพอใจตามเกณฑ์ตั้งแต่ 2.50 ขึ้นไปเป็นรูปแบบที่มีประสิทธิภาพ

3. ผู้สูงอายุเพศชายและเพศหญิงมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษา
นอกโรงเรียนด้านต่อไปนี้แตกต่างกัน

3.1 ด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจ

- ประโยชน์ของพืชสมุนไพร
- สหกรณ์ร้านค้าหมู่บ้าน
- อาชีพหัตถกรรม
- การวางแผนการใช้จ่าย
- อาชีพการเกษตร

3.2 ด้านความมั่นคงทางจิตใจ

- การรักษาสุขภาพร่างกายและจิตใจในวัยสูงอายุ
- การทำสมาธิ 1 (พัฒนาจิตใจให้ความรัก)
- ธรรมะกับการครองตัวในวัยสูงอายุ
- การทำสมาธิ 2
- การออกกำลังกาย 1
- กิจกรรมทางศาสนา
- การทำสมาธิ 3
- การออกกำลังกาย 2

3.3 ด้านการมีส่วนร่วมในสังคม

- การทำความรู้จัก (กลุ่มสัมพันธ์)
- ผู้สูงอายุกับการมีส่วนร่วมในสังคม
- สรุปรายกิจกรรมประจำวันที่ 1
- สรุปรายกิจกรรมประจำวันที่ 2
- สรุปรายกิจกรรม 3 วัน และกิจกรรมต่อเนื่อง

4. ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองและที่อาศัยอยู่ในชนบทมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษาออกโรงเรียนในด้านต่อไปนี้แตกต่างกัน

4.1 ด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจ

- ประโยชน์ของพืชสมุนไพร
- สหกรณ์ร้านค้าหมู่บ้าน
- อาชีพหัตถกรรม
- การวางแผนการใช้จ่าย
- อาชีพการเกษตร

4.2 ด้านความมั่นคงทางจิตใจ

- การรักษาสุขภาพร่างกายและจิตใจในวัยสูงอายุ
- การทำสมาธิ 1 (พัฒนาจิตใจให้ความรัก)
- ธรรมะกับการครองตัวในวัยสูงอายุ
- การทำสมาธิ 2
- การออกกำลังกาย 1
- กิจกรรมทางศาสนา
- การทำสมาธิ 3
- การออกกำลังกาย 2

4.3 ด้านการมีส่วนร่วมในสังคม

- การทำความรู้จัก (กลุ่มสัมพันธ์)
- ผู้สูงอายุกับการมีส่วนร่วมในสังคม
- สรุปรูปกิจกรรมประจำวันที่ 1
- สรุปรูปกิจกรรมประจำวันที่ 2
- สรุปรูปกิจกรรม 3 วัน และกิจกรรมต่อเนื่อง

5. ผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมการศึกษา
โรงเรียนในด้านต่อไปนี้เป็นแตกต่างกัน

5.1 ด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจ

- ประโยชน์ของพืชสมุนไพร
- สหกรณ์ร้านค้าหมู่บ้าน
- อาชีพหัตถกรรม
- การวางแผน การใช้จ่าย
- อาชีพการเกษตร

5.2 ด้านความมั่นคงทางจิตใจ

- การรักษาสุขภาพร่างกายและจิตใจในวัยสูงอายุ
- การทำสมาธิ 1 (พัฒนาจิตใจให้ความรัก)
- ธรรมะกับการครองตัวในวัยสูงอายุ
- การทำสมาธิ 2
- การออกกำลังกาย 1
- กิจกรรมทางศาสนา
- การทำสมาธิ 3
- การออกกำลังกาย 2

5.3 ด้านการมีส่วนร่วมในสังคม

- การทำความรู้จัก (กลุ่มสัมพันธ์)
- ผู้สูงอายุกับการมีส่วนร่วมในสังคม
- สรุปกิจกรรมประจำวันที่ 1
- สรุปกิจกรรมประจำวันที่ 2
- สรุปกิจกรรม 3 วัน และกิจกรรมต่อเนื่อง

6. ผู้สูงอายุที่มีรายได้แตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมการศึกษาออกโรงเรียนในด้านต่อไปนี้แตกต่างกัน

6.1 ด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจ

- ประโยชน์ของพืชสมุนไพร
- สหกรณ์ร้านค้าหมู่บ้าน
- อาชีพหัตถกรรม
- การวางแผนการใช้จ่าย
- อาชีพการเกษตร

6.2 ด้านความมั่นคงทางจิตใจ

- การรักษาสุขภาพร่างกายและจิตใจในวัยสูงอายุ
- การทำสมาธิ 1 (พัฒนาจิตใจให้ความรัก)
- ธรรมะกับการครองตัวในวัยสูงอายุ
- การทำสมาธิ 2
- การออกกำลังกาย 1
- กิจกรรมทางศาสนา
- การทำสมาธิ 3
- การออกกำลังกาย 2

6.3 ด้านการมีส่วนร่วมในสังคม

- การทำความรู้จัก (กลุ่มสัมพันธ์)
- ผู้สูงอายุกับการมีส่วนร่วมในสังคม
- สรุปกิจกรรมประจำวันที่ 1
- สรุปกิจกรรมประจำวันที่ 2
- สรุปกิจกรรม 3 วัน และกิจกรรมต่อเนื่อง

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. ผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดสงขลา ที่เป็นสมาชิกของชมรมผู้สูงอายุวิทยาลัยพยาบาลสงขลา และชมรมผู้สูงอายุอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา
2. กิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน หมายถึง กิจกรรมที่จัดให้กับผู้สูงอายุ โดยเน้นกิจกรรมใน 3 ด้าน คือ ด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ด้านความมั่นคงทางจิตใจ และด้านการมีส่วนร่วมในสังคม ด้วยการศึกษาดูงานดูของจริงในพื้นที่
3. รูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุ หมายถึง รูปแบบที่ได้จากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานของผู้สูงอายุ สอบถามผู้เชี่ยวชาญและศึกษาเอกสารเพื่อนำมากำหนดเป็นรูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน ที่มีส่วนประกอบด้วยวัตถุประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม ระยะเวลาในการจัดกิจกรรม วิธีการนำเสนอกิจกรรม วิทยากร และสถานที่จัดกิจกรรม
4. การพัฒนารูปแบบ หมายถึง รูปแบบที่พัฒนาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญก่อนทดลองใช้ ข้อสรุปหลังจากการใช้รูปแบบ
5. ประสิทธิภาพของรูปแบบ หมายถึง รูปแบบที่ผ่านเกณฑ์ประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญเมื่อนำไปทดลองใช้แล้วผู้สูงอายุมีความพึงพอใจ
6. ความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ หมายถึง กิจกรรมที่จัดเพื่อให้ผู้สูงอายุเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ และทำงานเป็นงานอดิเรกในยามว่าง
7. ความมั่นคงทางด้านจิตใจ หมายถึง กิจกรรมที่จัดเพื่อให้ผู้สูงอายุมีความสุขทางใจ ลดความวิตกกังวล รู้จักคุณค่าของตนเองมองตนเองอย่างมีคุณค่าและพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น
8. การมีส่วนร่วมในสังคม หมายถึง กิจกรรมที่จัดเพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีการพบปะสังสรรค์กับบุคคลในวัยเดียวกัน ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ได้ช่วยเหลือผู้อื่นตามความสามารถและโอกาสอันสมควร

9. ที่อยู่อาศัย หมายถึง เขตที่อยู่อาศัยที่แบ่งตามเขตการปกครองเป็นเขตเทศบาล-เขตสุขาภิบาล และนอกเขตเทศบาล-เขตสุขาภิบาล
10. ระดับการศึกษา หมายถึง จบระดับประถมศึกษาและไม่จบระดับประถมศึกษา
11. รายได้ หมายถึง รายได้ขั้นต่ำเฉลี่ยต่อเดือน แบ่งเป็นรายได้พออยู่พอกินและเหลือใช้
12. ระยะเวลาในการจัดกิจกรรม หมายถึงระยะเวลาจัดกิจกรรมติดต่อกันเป็นเวลา 3 วัน และพักค้างคืนร่วมกันเป็นเวลา 2 คืน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้แนวทางในการวางแผนการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดสงขลาต่อไป
2. ได้แนวทางในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในจังหวัดสงขลา
3. ได้แนวทางในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุที่มีความแตกต่างกันตามลักษณะภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม ในกลุ่มอื่น ๆ ต่อไป